

Olena Kovtun,
Doctor of Pedagogy, Associate Professor of the
Department of English Philology and Translation, National Aviation University,
Kosmonavta Komarova Avenue, 1, Kyiv, Ukraine

FORMATION OF FUTURE TRANSLATORS' SOCIOCULTURAL COMPETENCE IN PROFESSIONAL TRAINING

The article is dedicated to disclosing methods of sociocultural competence formation of future translators in the process of their professional training in a higher educational establishment. The expediency of organization of future translators' training on the terms of the competence approach is proved. It is determined that socio-cultural competence is a strategic component of foreign language communicative and professional competence of future translators. Sociocultural competence of future translators is viewed as their ability to determine general and culturally-specific features in the models of development of different countries, recognition the right on the existence of different cultural patterns and based on them ideas, norms, beliefs, readiness to represent a native country and its culture, constructively defend own positions, accepting and respecting the views of others. The structure of the socio-cultural competence of future translators covers cognitive, axiological, personal-operational and evaluative-reflective components. Pedagogical conditions of effective formation of sociocultural competence of future translators in higher educational establishments are the following: recognition of a student as a subject of sociocultural competence formation; use of student-developing potential of the subject "foreign language", the content of which is projected in a broad socio-cultural context of human life; availability of the socio-cultural component in psycho-pedagogical competence of a lecturer as an indicator of his / her willingness to organize the process of formation of sociocultural competence of students. Formation of sociocultural competence of future translators occurs in three stages (ethnocentrism, cultural self-determination and dialogue of cultures). Successive realization of stages of training can significantly improve the level of the development of sociocultural competence of students-future translators.

Keywords: future translators, socio-cultural competence, pedagogical conditions, stages of formation of the sociocultural competence.

Подано до редакції 26.01.15

УДК: 378+37.016:808.1+82

Ольга Антонівна Копусь,
доктор педагогічних наук, перший проректор з навчальної та
науково-педагогічної роботи, Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

РОЛЬ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ У ФОРМУВАННІ ТЕКСТОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

У статті розкрито місце концептуального аналізу в системі професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури та його роль у формуванні текстової компетентності майбутнього словесника; запропоновано технологію використання концептуального аналізу на прикладі роботи з мовою творів О. Гончара, зокрема розкрито концептуальну природу перифразів романів «Тронка» і «Твоя зоря», встановлено їх зв'язок зі світобаченням письменника.

Ключові слова: текстова компетентність, концептуальний аналіз, майбутні вчителі української мови і літератури, лінгвокультурний концепт, авторська картина світу.

Постановка проблеми. Останнім часом у вітчизняній лінгводидактиці набуває все більшої підтримки компетентнісно-орієнтований підхід, який, на нашу думку, сприяє створенню такого освітнього середовища, що цілком спроможне забезпечити формування в майбутніх учителів української мови і літератури фундаментальних фахових компетентностей. Водночас, незважаючи на очевидну актуальність проблеми,

питання щодо сутності наукового статусу, складників і механізмів формування фахових компетентностей надалі залишаються предметом наукових дискусій (А. М. Богущ, Н. Б. Голуб, Ж. Д. Горіна, О. М. Горошкіна, Т. К. Донченко, З. Н. Курлянд, О. А. Кучерява, Л. І. Мацько, А. В. Нікітіна, Н. М. Остапенко, М. І. Пентиліук, Т. В. Симоненко, О. М. Семенов).

Виходячи з положення про те, що компетентність – це результат набутої інтегративної особистісної характеристики, що проявляється лише в діяльності (Н. М. Бібік, І. О. Зимня, О. В. Овчарук, Дж. Равен, А. В. Хуторської), у складі професійної філологічної компетентності випускника бакалаврату виокремлюють фахові знання, уміння, навички, досвід практичної діяльності, виформовувані під час інтегрованого вивчення загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін. Така інтеграція, на нашу думку, дає змогу значно поліпшити і поглибити роботу студентів, особливо їхню практичну діяльність – роботу з текстом, зокрема з творами художньої літератури. Адже, як відомо, однією з найважливіших практичних потреб майбутніх філологів є необхідність оволодіння вміннями поглибленого аналізу тексту. Так, з-поміж власне фахових компетентностей (лінгвістичної, літературознавчої, методичної) чільне місце посідає текстова компетентність, що виявляється в практичній діяльності студентів з оволодіння методами і прийомами інтерпретації тексту, зокрема й концептуальним аналізом художнього твору. Вивчення засобів мовної репрезентації концептів у творі того чи того письменника і відтворення на цій підставі їхнього змісту допоможе студентам філологічного факультету досягнути лінгвокогнітивні властивості концептів, які, власне, і дозволяють визначити універсальні їх розуміння й використання письменником у тексті художньої літератури.

Отже, *предметом* започаткованого дослідження виступають зміст і методичне забезпечення формування в майбутніх учителів української мови і літератури текстової компетентності як базової для становлення їхньої професійної філологічної компетентності. **Метою** започаткованої розвідки є технологія навчання майбутніх учителів-словесників з оперттям на концептуальний аналіз художнього тексту. *Завданням* цієї статті є обґрунтування прийомів проведення концептуального аналізу тексту та демонстрування їх використання на прикладі роботи з мовою творів О. Гончара.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє десятиріччя тривалий період панування системно-структурного підходу до аналізу мовних одиниць і явищ, який включав і звернення до природи людини, змінився антропоцентричним напрямом. У фокусі лінгвістичних і лінгводидактичних досліджень опинився самий процес набуття і переробки інформації про зовнішній світ. Цей процес, зрозуміло, безпосередньо пов'язаний з реалізацією когнітивної діяльності людини, що потлумачена як вияви її ментальних здібностей, спрямованих на пізнання й оцінку довкілля. Когнітивна діяльність орієнтує людину на побудову власної мовної картини світу, що складає основу для її раціональної та усвідомлюваної поведінки. Невипадково філологічна думка зараз активно розвивається саме за напрямом концептуального аналізу, продовжуючи ідеї художньо-філософської рефлексії М. М. Бахтіна, М. О. Бердяєва, В. С. Біблера,

М. Бубера, Л. Вітгенштейна, М.-Х. Гадамера, Е. Гуссерля, Д. С. Лихачова, Ю. М. Лотмана, П. О. Флоренського, М. Хайдеггера та ін.

З огляду на це, як відомо, одним із ключових понять сучасної неолінгвістики виступає «концепт» як «глобальна розумова одиниця, що становить квант структурованого знання, концепти – це ідеальні сутності, які формуються у свідомості людини» [5, с. 6]. Дослідники лінгвістичного концептуалізму й лінгвокультурології під концептом у сучасних розвідках переважно розуміють ментальне утворення, що, відображаючи об'єкти як наочного, так і ідеального світу, є одиницею колективної свідомості, яка зберігається в національній пам'яті носіїв мови, характеризуючись багатомірністю і дискретністю значення (М. Ф. Алефіренко, С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, В. В. Колесов, Дж. Лакофф, З. Д. Попова, Г. Г. Слишкін, Й. А. Стернін, Ж. Фоконьє). Водночас різноманітність підходів щодо його тлумачення пояснюється як певною ізоляваністю наук, які оперують цією категорією (кібернетика, філософія, психологія, лінгвістика), так і, безумовно, складністю самого об'єкта наукового опису. Отож, у започаткованому дослідженні ми розглядатимемо категорію концепту в межах лінгвокогнітивного (А. П. Бабушкін, С. А. Жаботинська, О. С. Кубрякова, М. Мінський, О. О. Селіванова) та лінгвокультурологічного (А. Вежбицька, В. В. Жайворонок, В. А. Маслова, Н. В. Слухай, Ю. С. Степанов) підходів, які, власне, сполучають у собі лінгвістичні, психологічні, кібернетичні і філософські методи аналізу означеного феномену.

Художній текст становить самотню форму існування культури: з одного боку, літературні твори глибоко занурені в національну культуру, з іншого, за влучним висловом В. А. Маслової, – створюють цю культуру, що, очевидно, зумовило проникнення когнітивно-концептуального напрямку вивчення тексту в дослідження текстів художніх творів (Л. Г. Бабенко, О. М. Качановська, Ю. В. Казарін, М. П. Крупа, В. А. Маслова, З. Д. Попова, Й. А. Стернін). Когнітивно-концептуальний підхід до аналізу художнього твору дає змогу дослідити когнітивні ознаки лінгвокультурних концептів, розкрити роль і значення художнього контексту в моделюванні структури концепту.

У творчості будь-якого письменника як непересічної мовної особистості зміст того чи того концепту конкретизується, утілюючись у художні образи. Йдеться про те, що крім загальноновизнаних тлумачень, у просторі художнього тексту (або ідіолекту певного автора) з'являються оказіональні відтінки значення, які відображають особливості свідомості і навіть життєвого кредо письменника. «У літературно-художньому тексті здійснюється естетична концептуалізація світу, яка виявляється в тому, що автор як творча особистість, поруч із загальноприйнятими знаннями, привносить в уявлення про світ і власні,

індивідуальні знання» [1, с. 84], які доповнюють структуру концептосфери образними репрезентаціями концепту. Відповідно в моделюванні концептосфери важливе місце посідає інтерпретація семантичного простору художнього твору, виокремлення ключових слів, характеристика пов'язаних з ними лексико-семантичних груп, аналіз мовних засобів художнього твору. Текстовий концепт окремого художнього твору, як образний компонент, посідає особливе місце в макроструктурі лінгвоконцепту.

Виклад основного матеріалу. Концептуальний аналіз використовують також для вивчення семантичної організації художнього твору і в такий спосіб розширюють його лексико-семантичний аналіз, занурюючись в ідейне звучання тексту на підставі виокремлення змістовно-концептуальної інформації. Концептуальний аналіз художнього тексту у складі комплексного лінгвістичного аналізу тексту широко використовується в лінгводидактиці вищої школи, маючи на меті поглибити знання студентів з національної культури та привернути увагу до мови творів художньої літератури, адже відомо, що світоглядні позиції і національна специфіка творчості митця значною мірою розкриваються саме через мову його творів. Такий концептуальний аналіз тексту передбачає аналіз семантики заголовка, епіграфа, роботу з ключовими словами, аналіз лексичного складу тексту, з'ясування концептуального наповнення домінуючих мовних засобів [1]. Наприклад, робота з ключовими словами, що становлять семантичну домінуючу частину тексту, нерозривно пов'язана з лексико-семантичним аналізом, описом лексичних комплексів.

Розглянемо окремі прийоми використання концептуального аналізу тексту при роботі з мовою романів О. Гончара, творчість якого вивчають студенти філологічних факультетів.

Як відомо, мові творів О. Гончара присвячена низка праць (Н. М. Сологуб, В. М. Галич, О. Ф. Немировська, Л. В. Пашко, М. І. Степаненко, В. М. Титикало та ін.), його творчість є невичерпною щодо вивчення, оскільки кожна з рис індивідуального стилю цього митця виявляється настільки яскраво, що може бути предметом окремого лінгвістичного дослідження. Одним із таких аспектів творчості цього українського письменника є перифрази. Вони виявляють мовну індивідуальність О. Гончара і дають змогу через них глибше осмислити творчу особистість письменника, його естетичне кредо.

Перифрази, що є описовим вираженням поняття, мають імпліцитне концептуальне навантаження. Вони здатні відображати приховані процеси і закони мовної картини світу. Якщо лексеми концептуального характеру експлікують концепти свідомого типу, що лежать на поверхні і які підкреслює автор з художньою метою, то перифрази передають концепти глибинного рівня, які використовує автор підсвідомо, і в такий спосіб точніше відбивають справжню авторську картину світу.

Так, для образної системи роману О. Гончара «Тронка» стрижневим концептом, безперечно, є *тронка*. Невипадково саме так називається твір. Н. М. Сологуб, аналізуючи символи у творчості Олесь Гончара, докладно зупиняється на тронці. Вона наголошує на тому, що Олесь Гончар увів це слово в літературну мову [7, с. 31], і після виходу роману воно навіть увійшло до 11-томного «Словника української мови»: «Тронка – діал. Дзвіночок, який чабани вішають на шию тваринам, щоб їх легше було розшукувати в темряві, в лісі і т. ін.» [6, с. 282]. Дослідниця інтерпретує значення цього символу в такий спосіб: «Глибинне, народне слово «тронка» несе в собі великий контекстуальний ідейно-художній заряд. Асоціативне поле цього слова актуалізує слова «степ», «чабан», «вівці», «марєво», «сонце» і т.д., тобто те, що можна в цілому назвати мирною працею, життям» [7, с. 31]. Не заперечуючи цієї думки, наведемо синонімічний ряд перифразів на позначення тронки: *чабанський експонат, ніжний степовий дзвіночок, снаряд на гільза, антипод тиші, голос життя*. Наведений ряд синонімів ми побудували так, щоб показати, як автор іменує тронку в романі, висвітлюючи то її функціональне призначення, то звукові характеристики, наприкінці ж підкреслює символічну природу тронки. У романі небагато перифразів на позначення цього предметного символу, він не вимагає описовості, імпліцитного вираження. Тронка є образним центром роману, і Олесь Гончар показує це здебільшого відкрито, не застосовуючи перифрастичних номінацій.

У «Тронці» велику роль відіграють перифрази на позначення *неба*. Сюжет роману певним чином пов'язаний з льотчиками, тому важливість цього концепту цілком зрозуміла. Для найменування неба використано такі перифрази: *зоряний степ, оці грандіозні фрески неба, тьма космосу з крупинками зірок, небесний зоряний шлях; те, що озивалося людині перекатами грому*. І льотчики, усе життя яких пов'язане з небом, іменуються так: *той, чие життя минає в небі; реактивний сокіл; ті, що носять сокола в грудях*, а всі люди поділяються на *крилатих і безкрилих*. Як і в іншому романі О. Гончара «Соборі», герої «Тронки» прагнуть дістати неба, якщо не в літаках, так у мріях. Небо має концептуальне навантаження, з ним пов'язані не тільки прагнення героїв, а й основні події роману. Воно втілює висоту та чистоту почуттів і думок людини, тому й з'являються порівняння такого типу: *«Грубі, як правда. Чисті, як небо»*.

Земля в романі «Тронка» є не просто землею, вона виступає у двох постатях – це степ і море. Концепт *степ* має семантичне навантаження як виразник лінгвоментальності українського народу. Він є провідним концептом не лише у творчості О. Гончара, а й багатьох поколінь українських письменників. Зокрема, як зазначає Л. О. Ставицька, у поезії 20-30 рр. ХХ ст. образ національного простору будується за принципом ідентифікації України зі степом: «Розлилась Україна – *стєпова* ріка» (Т. Мосенко), «О краю рід-

ний, *степе* несходимий» (Є. Плужник) тощо [8, с. 108]. На думку В. Жайворонка, степ є знаком української етнокультури [4, с. 579]. *Степ* і *море* є концептуальними одиницями художнього тексту, і на їх позначення Олесь Гончар уживає певну низку перифразів.

Степ протиставлений небу лише у фізичному просторі, а в просторі роману вони створюють одне спільне середовище, де живе людина. «Спочиває степ, набирається прохолоди після денної сліпучої спеки. Місяць зійшов, прадавнє козацьке сонце, на якому тепер наш вимпел лежить... <...> Тиша, тиша, мов на дні океану. Океан місячної ночі розливається навкруги. І глибину не зменшує ні сюрчання коника десь у траві, ні шелест тополиного вершечка... Як він любить той степ уночі! Десь пісня тале далека, наче крізь сон. Повітря чисте, запашисте. А над тобою простір, всякий зорями: світлою порошею курить Чумацький Шлях – шлях твоїх пращурів...» [3, с. 19-20]. Степ описується автором у поєднанні із зоряним небом, їх не можна розірвати.

Степ названо *степовим різнотрав'я, маревом, сивою землею чабанською, краями рівнин неосяжних*. Степ як колись життя героїв. Навіть ті, хто обирають свій життєвий шлях у морі, починають у степу і повертаються до нього.

Олесь Гончар об'єднує степ і море вітрами, «що віють вдень з моря, вночі з суші й що мовби еднають у вічнім круговороті і море, і степи...» [3, с. 275], тому не випадково на позначення степу вживаються перифрази: *неоглядний сухий океан, степовий океан*. Море автор характеризує за допомогою таких перифразів: *живий вічний океан, океан життя*. Стрижневою лексемою перифразів на позначення степу і моря є *океан*. Ця лексема вжита в переносному значенні, у контексті вона означає неосяжний простір. Це і простір степу, і простір моря, і навіть простір неба. Усі три стихії щільно переплітаються в романі, вони співіснують. Людина прагне дістатися неба, але не відривається від степу, а море вабить людину своєю неосяжністю, що нагадує безмежність степу. У художньому світі Олесь Гончар все існує злито, не можна розділити прагнення людини у височінь і неосяжність, як не можна побачити край степу і неба, неба і моря.

Таким чином, у романі «Тронка» концептами виступають кілька понять: *тронка, небо, степ, море*. Для поезики роману найістотнішим є концепт *тронка*, а концепт *степ* відбиває елементи національного світовідчуття українського народу. У романі небо поєднується зі степом, вони позначають загальний простір, що не має ні кінця, ні краю; небо символізує височінь.

У романі «Твоя зоря» ми виділили два типи перифразів концептуального характеру. До першого відносимо перифрастичні звороти на позначення *дороги*. Цитата, присвячена дорозі, відкриває першу частину роману – «Подорож до мадонни»: *Какое странное, и манящее, и несущее, и чудесное в слове:*

дорога! и как чудна она сама, эта дорога... (М. Гоголь). Цей епіграф попередньо готує читача до сприйняття тексту. У творчості Миколи Гоголя *дорога* є основним мотивом багатьох творів. У романі «Твоя зоря» Олесь Гончар *дорога* стає концептуальним центром, що й позначається на перифрастичному мовленнєвому рівні. На позначення дороги автор використовує такі перифрази: *стрічка, сучасна гудрозна траса, залізна ріка, ієрогліф із заліза й бетону; вигини, схрещення, повороти, розвороти*. Усі ці перифрастичні найменування характеризують дорогу як трасу, як промисловий об'єкт. Це не просто дорога, це людське створіння, вона призначена для людей. І хоч на перифрастичному тлі мається на увазі здебільшого дорога як автомобільна траса, герої роману замислюються над філософським аспектом цієї проблеми. Так, Заболотний каже: «Багато хто любить дорогу, і я грішний, теж люблю! Сам не знаю за що. Ось такий тобі tractus, – що здавалось би, в ньому? Можливо, дороги тим нас заваблюють, що несуть у собі якісь загадки, щораз обіцяють несподіванки?.. Дорога – це ж завжди тайна! В її незвіданості й нерозгаданості є щось спільне з людською судьбою...» [2, с. 295]. Ця цитата розкриває зміст, який вкладає Олесь Гончар у концепт дороги, порівнюючи її з людським життям, яке теж прямує в безвість, ми всі йдемо своїми дорогами, кожен обирає собі дорогу, і тим самим своє життя.

Концептуально наповненими в романі «Твоя зоря» є перифрази на позначення *хмар*, які відносимо до другого типу. Використано такі номінації: *малі створіння, «діди», степові Арарати, сиві патріархи, споруда неба, блакитні долини, утвори світла і повітря, ілюзорні кряжі, пропливаючі небесні сніги, міражні дива, осяйні вершини, химерні бешкеття, серпанкові гори* та інші. Головною особливістю цих перифразів є метафоричний характер, і хоч не всі словосполучення доцільно віднести до перифразів, але вживання їх поряд з перифразами в синонімічному ряді дозволяє це зробити умовно.

Перифрази на позначення *хмар* важко однозначно привести до конкретної семи, бо вони мають різні значення. Але домінуючими компонентами значення, на наш погляд, можна вважати «висоту», духовну, зокрема. На це вказують такі лексеми, як *гори, небо, вершини*. Атрибутивні компоненти при цих лексемах додають образні характеристики денотатам, але істотно не впливають на семантику.

Докладний аналіз найменування «діди» подає Н. М. Сологуб, зокрема пов'язуючи його з язичницькими віруваннями [7, с. 47]. Дослідниця проводить ретельний етимологічний та семантичний аналіз, але не пояснює, чому саме таку перифрастичну назву отримали хмари. На наш погляд, у тексті роману порівняння *хмар* і *дідів* пов'язане з білим кольором *хмар*, що нагадує сивину *дідів*. Мудрість літніх людей, убілених сивиною, і здатність *хмар* бачити з висоти недосяжне людям землі об'єднує їх на концептуальному рівні.

Отже, у романі «Твоя зоря» основним концептом виступає *дорога*, яка важлива для розуміння авторського задуму. У тексті дорога подається переважно у прямому значенні – дорога, створена людьми, траса, а на концептуальному рівні йдеться про життєвий шлях кожної людини. Крім концепту *дорога*, О. Гончар подібним значенням наділяє *хмари*, що символізують височинь.

Висновки. Сумуючи викладене, відзначимо, що технологія формування професійної філологічної компетентності включає в себе низку компетентностей, необхідних випускникові філологічного факультету. Текстова компетентність – це найвищий щабель філологічного осягнення текстового концепту, коли виявляється інтегративне мислення філолога в єдності й інтеграції лінгвістичної, літературознавчої і методичної компетентностей. Інтегроване дослідження ху-

дожного тексту з опертям на концептуальний аналіз дозволяє значно підвищити рівень професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, оскільки дозволяє: а) розвивати вміння проводити аналіз на лінгвостилістичному рівні тексту, б) визначати ідейно-змістовий аспект художнього твору на літературознавчому рівні, в) синтезувати результати вивчення тексту художньої літератури, ураховуючи позатекстову реальність на рівні дискурсивного аналізу.

Ураховуючи складність, багатоаспектність і важливість дослідження проблеми перспективу дослідження вбачаємо в подальшому вивченні можливостей розробки спецкурсу з методики проведення концептуального аналізу художнього тексту на матеріалі творів різної родо-видової і жанрової приналежності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста : учеб.; практикум [учеб. для вузов] / Людмила Григорьевна Бабенко, Юрий Викторович Казарин. – [6-е изд.]. – М. : Флинта : Наука, 2009. – 496 с.
2. Гончар О. Т. Твоя зоря : [твори в 7-и т.] / О. Т. Гончар. – Т. 7. – К. : Дніпро, 1988. – С. 273–651.
3. Гончар О. Т. Тронка : [твори в 7-и т.] / О. Т. Гончар. – Т. 5 : Тронка : роман у новелах ; Бригантина : повість. – К. : Дніпро, 1988. – С. 5–280.
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : [словник-довідник] / Віталій Вікторович Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.

REFERENCES

1. Babenko, L. G., Kazarin, Y. V. (2009). *Lingvisticheskiy analiz hudozhestvennogo teksta : ucheb.; praktikum [ucheb. dlya vuzov] [Linguistic analysis of the literary text: textbook for students]*. 6th ed. Moscow: Flinta : Nauka [in Russian].
2. Honchar, O. T. (1988). *Tvoya zoria : [tvory v 7-y t.] [Your dawn: collection of writings in 7 volumes]*. 7 (Vols), (pp.) 273–651. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
3. Honchar, O. T. (1988). *Tronka : [tvory v 7-y t.] [Tronka: collection of writings in 7 volumes]*. 5 (Vols), (pp.) 5–280. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
4. Zhayvoronok, V. V. (2006). *Znaky ukraïnskoyi etnokultury : [slovyk-dovidnyk] [Signs of the Ukrainian ethnical culture: dictionary-guide]*. Kyiv : Dovira [in Ukrainian].

5. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2001. – 191 с.
6. Словник української мови : [в 11-и т.] ; під ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970-1981.
7. Сологуб Н. М. Мовний світ Олеса Гончара / Надія Миколаївна Сологуб. – К. : Наукова думка, 1991. – 140 с.
8. Ставицька Л. Естетика слова в українській поезії 10-30 рр. ХХ ст. : [монографія] / Леся Ставицька. – К. : Правда Ярославичів, 2000. – 156 с.

5. Popova, Z. D., Sternin, I. A. (2001). *Ocherki po kognitivnoy lingvistike [Essays in cognitive linguistics]*. Voronezh : Istoki [in Russian].
6. Bilodid, I. K. (Eds). (1970-1981). *Slovyk ukraïnskoi movy : [v 11-y t.] [Ukrainian dictionary: in 11 volumes]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
7. Solohub, N. M. (1991). *Movnyi svit Olesia Honchara [Linguistic world of Oles Honchar]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
8. Stavyska, L. (2000). *Estetyka slova v ukraïnskii poezii 10-30 rr. XX st. : [monohrafiia] [Word aesthetics in the Ukrainian poetry of the 10-30 th years of the XX century]*. Kyiv: Pravda Yaroslavychiv [in Ukrainian].

*Ольга Антоновна Копусь,
доктор педагогических наук, первый проректор по учебной и
научно-педагогической работе, Южноукраинский национальный
педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

РОЛЬ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО АНАЛИЗА ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ТЕКСТОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

В статье раскрыто место концептуального анализа в системе профессиональной подготовки будущих учителей украинского языка и литературы и его роль в формировании текстовой компетентности будущего словесника. Исходя из положения о том, что компетентность – это результат приобретенной интегративной личностной характеристики, проявляющейся только в деятельности (Н. М. Бирик, И. А. Зимняя, О. В. Овчарук, Дж. Равен, А. В. Хуторской), определено, что в составе профессиональной филологической компетентности выпускника бакалавриата выделяют профессиональные знания, умения, навыки, опыт практической деятельности, формирующихся при интегрированном изучении общепрофессиональных и специальных дисциплин. Такая интеграция позволяет значительно улучшить и углубить работу студентов, особенно их практическую деятельность – работу с текстом, в частности с произведениями художественной литературы, ведь одной из важнейших практических потребностей будущих учителей украинского языка и литературы является необходимость овладения умениями углубленного анализа текста. Среди собственно профессиональных компетентностей (лингвистической, литературоведческой, методической) главное место в профессиональной подготовке будущего учителя-словесника занимает текстовая компетентность – высшая ступень филологического постижения текстового концепта, когда проявляется интегративное мышление филолога в единстве и интеграции лингвистической, литературоведческой и методической компетентностей. Это проявляется в практической деятельности студентов по овладению методами и приемами интерпретации текста, в том числе и концептуальным анализом художественного произведения. Изучение средств языковой репрезентации концептов в произведении того или иного писателя и воспроизведения на этом основании их содержания поможет студентам филологического факультета понять лингвокогнитивные свойства концептов, которые, собственно, и позволяют определить универсалии их понимания и использования писателем в тексте художественной литературы. В предлагаемой статье обоснованно приемы проведения концептуального анализа текста и демонстрации их использования на примере работы с языком произведений А. Гончара. Доказано, что интегрированное исследование художественного текста с опорой на концептуальный анализ значительно повышает уровень профессиональной подготовки будущих учителей украинского языка и литературы, поскольку позволяет: а) развивать умение проводить анализ на лингвостилистическом уровне текста, б) определять идейно-смысловой аспект художественного произведения на литературоведческом уровне, в) синтезировать результаты изучения текста художественной литературы, учитывая внетекстовую реальность на уровне дискурсивного анализа.

Ключевые слова: текстовая компетентность, концептуальный анализ, будущие учителя украинского языка и литературы, лингвокультурный концепт, авторская картина мира.

*Olha Kopus,
Doctor of Pedagogy, the First Vice-rector for Academic Affairs and Research,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
Staroportofrankivska Str., 26, Odesa, Ukraine*

ROLE OF LITERARY TEXT CONCEPTUAL ANALYSIS WHEN FORMING FUTURE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE TEACHERS' TEXT COMPETENCE

The article reveals the role of the conceptual analysis in the system of vocational training of future Ukrainian language and literature teachers and its role in the formation of a future philologist's text competence. Taking into account that competence is a result of the obtained integrated personal characteristics, which is manifested in the activity, it is found out that professional philological competence of the graduates with Bachelor Degree includes professional knowledge, abilities, skills, experience of practical activity, which are formed during the integrated learning of the general professional and special disciplines. Such integration gives an opportunity to improve and deepen students' work, especially their professional activity – text manipulation, particularly working with imaginative writing, because one of the most important practical needs of future Ukrainian language and literature teachers is the necessity of acquisition of the skills of fundamental text analysis. Text competence is of the key importance among other professional competences (linguistic, literary, methodic) as it is the highest level of the Philological comprehension of the text concept, when philologist's integrated thinking reveals in the unity and integrity of linguistic, literary and methodic competences. It is manifested in students' practical activity in acquiring methods and tools of text interpretation, particularly the conceptual analysis of a literary text. Learning means of linguistic representa-

tion of concepts in one or another author's works and reproduction of their content will help students-philologists to comprehend the linguistic and cognitive properties of concepts, which allow to determine universals of their understanding and using in a literary text. The author substantiates the tools of the concept analysis of a text and demonstrates their usage through the example of O. Honchar's works. It is proved that the integrated text observation according to the conceptual analysis allows to increase the level of vocational training of future Ukrainian language and literature teachers, because it gives an opportunity to develop the ability to perform the analysis at the linguistic and stylistic level of a text, determine the ideological and content aspect of a text at a literary level, synthesize the results of text learning, taking non-textual reality at the level of discourse analysis into consideration.

Keywords: text competence, conceptual analysis, future teachers of the Ukrainian language and literature, linguistic and cultural concept, author's worldview.

Подано до редакції 30.01.15
